

Vaikas turi teisę išsakyti savo nuomonę dėl visų su jo gyvenimu susijusių klausimų. O vaiko gynėjams ji ypatingai svarbi tam, kad galėtų priimti geriausius jo interesus atliepiančius sprendimus. Tik išgirdus paties vaiko mintis svarbiu klausimu, tampa aišku, kaip jam padėti.

„Neužmirškime pasikalbėti su vaiku dėl įvairių permainų šeimoje, taip apsaugosime jį nuo bereikalingų išgyvenimų. Vaikas kur kas jautriau nei suaugęs žmogus reaguoja į pokyčius, aiškumas ir atvirumas jam suteikia saugumo jausmą. Renkantis mokyklą, keičiant gyvenamąją vietą ir panašiais klausimais išgirskime ir vaiko lūkesčius“, – kviečia Ilma Skuodienė, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos vadovė.

Dėmesio centre visada yra paties vaiko žodžiai

Dažniausiai vaiko teisių gynėjai su nepilnamečiais kalbasi, kai reaguoja į galimą vaiko teisių pažeidimą ir išsiaiškinti aplinkybių vyksta į šeimą.

„Su vaiku bendraujame priklausomai nuo gauto pranešimo turinio, jis apsprendžia, kiek gilus pokalbis bus reikalingas. Gynėjas padeda vaikui atsiverti ir taip siekia išsiaiškinti tikrą informaciją. Pokalbis su vaiku padeda suprasti, ar yra problema, jeigu taip, tai kiek ji vaiką palietusi, kaip skubiai ir kokio specialisto pagalba yra reikalinga“, – paaiškina I. Skuodienė.

Galutinis pokalbio su vaiku tikslas – sprendimas dėl pagalbos. Pasikalbėjęs su vaiku ir sužinojęs jo poziciją apie konkretų įvykį arba situaciją šeimoje, taip pat išklausęs jo tėvų arba globėjų, gynėjas inicijuoja pagalbą. Tai gali būti tiesiog rekomendacijos, galbūt patarimas į kokį specialistą kreiptis, atvejo vadybos inicijavimas, o kai iškyla grėsmė vaiko saugumui – laikinas perkėlimas į saugią aplinką.

Nors specialistų dėmesio centre visada yra vaiko išsakytos mintys, priimant sprendimą, pasitelkiama ir mokyklos atstovų, šeimos gydytojo, socialinio darbuotojo informacija.

I. Skuodienė atkreipia dėmesį, kad dėl vaiko amžiaus, sveikatos būklės ar kitų objektyvių priežasčių kartais nėra galimybės išgirsti jo nuomonės. Tarkime, mažamečio vaiko nuomonės negalima išklaustyti, bet galima matyti, kaip jis jaučiasi šeimos aplinkoje, koks jo ryšys su šeimos nariais, atmosfera, neverbalinė kalba.

Vaiko nuomonė fiksuojama prieš priimant svarbius sprendimus

Vaiko nuomonė yra svarbi visais su jo interesais susijusiais klausimais. I. Skuodienė

apžvelgia svarbiausius momentus, kada vaiko, galinčio suformuluoti savo pažiūras, tiesioginės nuomonės išklauskymas yra būtinas.

Vaiko nuomonė reikšminga tėvų skyrybų procese. Šeimai skiriantis, teismas nustato vaiko nuolatinę gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų, bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu/motina tvarką, apsprendžia išlaikymo ir kitus klausimus. Vaiko teisių atstovai užtikrina, kad vaiko nuomonė visais jam rūpimais klausimais būtų išgirsta: susitinka su juo, išsiaiškina jo norus, fiksuoja nuomonę ir pateikia ją teismui. Teismas, priimdamas galutinį sprendimą, į vaiko nuomonę atsižvelgia.

Vaikas išreiškia sutikimą dėl būsimos globos. Be tėvų globos likęs vaikas gali būti apgyvendintas šeimoje, šeimynoje, globos centre ar institucijoje. Į nepilnamečio nuomonę dėl globos skyrimo turi būti atsižvelgta. Nepilnamečio nuomonė reikšminga visose globos formose, o ypač svarbi dėl nuolatinio globėjo, juk greičiausiai kartu gyvens iki sulauks pilnametystės. Sėkmingai globai turi įtakos ne tik šeimos pasirengimas priimti vaiką, bet ir su kokia nuostata vaikas ateis į šeimą. Gal globėjo šeimoje vaikas nepritapo arba kilo kitų sunkumų ir jų išspręsti nepavyko – vaiko argumentuotu prašymu, globėjas gali būti keičiamas. Pažymėtina, kad tokių atvejų pasitaiko retai.

Vaiko nuomonė yra lemiamas įvaikinantis. Paties vaiko nuomonė – vienas svarbiausių aspektų įvaikinimo procese. Net jeigu ir nėra teisinių kliūčių, gali būti, kad įvaikinimo procedūra vaikui nesutikus nebus pradėta. Mažąjį piliečio brandumas ir gebėjimas išreikšti savo nuomonę vertinamas individualiai. Nustatyta, kad nuo dešimties metų ir vyresni vaikai raštu patvirtina sutikimą būti įvaikinti konkrečios šeimos. Iki 10 metų amžiaus vaiko, gebančio išreikšti nuomonę, ji išklauskama. Kai akivaizdu, kad ši nuomonė neatitinka geriausių vaiko interesų, pasitelkiamas psichologas, jis padeda mažamečiui geriau suvokti, ką reiškia įvaikinimas bei priimti sprendimą.

Vaikas gali atsisakyti grįžti į biologinę šeimą. Nepilnametis gali nuspręsti, ar grįžti į biologinę šeimą. Pasitaiko, kad patirti išgyvenimai šeimoje verčia priimti kitokį sprendimą – negrįžti pas tėvus. Kai gynėjai įvertina vaiko situaciją šeimoje ir nustato apsaugos poreikį, vaikui skiriama laikinoji priežiūra. Jeigu tėvai nededa pakankamai pastangų keistis arba vaikai praranda pasitikėjimą tėvų gerais ketinimais ir dėl to nebenori grįžti į šeimą, išklauskus jo motyvuotą nuomonę, gali būti inicijuojamas laikinosios globos (rūpybos) nustatymas.

Padėti vaikui suprasti save kartais pasitelkiamas psichologas

I.Skuodienė atkreipia dėmesį, kad itin svarbi vaiko teisių atstovų užduotis yra įvertinti, ar

vaiko nuomonė neprieštarauja geriausiems jo interesams. Vaiko amžius išreikšti nuomonei dažnu atveju reikšmės neturi, o nuomonė įvertinama pagal vaiko gebėjimą ją reikšti, psichologinę brandą.

Vaiko nuomonės išklausymas nėra paprasta procedūra. Specialistas turi būti gerai pasirengęs šiam darbui, išmanyti vaiko psichologiją. Pokalbis su vaiku dažniausiai vyksta jo namuose, vaiko kambaryje, kur jis geriausiai jaučiasi. Vaikas turi teisę atsisakyti kalbėtis, ši jo teisė yra gerbiama. Jeigu gynėjas mato, kad vaikui skaudu kalbėti arba pastebi priešišumą, gerbia vaiko pasirinkimą ir laikinai atsitraukia.

„Su sprendimą turinčiu priimti vaiku susitikęs specialistas pasitelkia tam tikras psichologines praktikas: kalba tik ramiu tonu, išlaiko pauzes, neužduoda daug klausimų, atsakymų neskubina. Vaikas jaučiasi saugiau, kai turi erdvės ir patylėti, ir apgalvoti savo atsakymą. Specialistai pabrėžia akių kontakto reikšmę ir dėmesį vaiko kūno kalbai – kartais iškalbingesni ne žodžiai, bet neverbalinė kalba“, – apie darbo subtilybes pasakoja Tarnybos vadovė.

Su vaikais dirbantys specialistai pastebi, kad dažnai net patys mažiausieji turi savo aiškią nuomonę ir drąsiai ją gina. Būna, kad tenka paskatinti ir padrąsinti savo sprendimą išreikšti. Yra situacijų, kai tenka padėti susivokti mintyse ir jausmuose, o pokalbiui susitikti ir ne vieną kartą. Kaip specialistui seksis pasiekti rezultatą ir išsiaiškinti vaiko nuomonę, priklauso nuo užmegzto pirminio ryšio.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos komentare sakoma, kad „valstybės dalyvės turėtų skatinti vaiką sukurti laisvą nuomonę ir sukurti aplinką, kuri leistų vaikui pasinaudoti savo teise būti išklausytam“. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą pasisakė, kad vaiko nuomonė yra vienas iš reikšmingų įrodymų. LR Vaiko teisių pagrindų įstatymas užtikrina nepilnamečio teisę išreikšti savo nuomonę.

